

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Alexander Hardenberger

Processbolag

Ett missbruk av aktiebolagsformen?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: David Reidhav

Termin: VT15

Innehållsförteckning

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 SYFTE, FRÅGESTÄLLNING OCH AVGRÄNSNING	4
1.3 METOD OCH TEORI.....	5
1.4 MATERIAL.....	6
1.5 FORSKNINGSLÄGE	7
1.6 DISPOSITION.....	7
2 PROCESSRÄTTSLIGA ASPEKTER	9
2.1 RÄTTEN TILL RÄTTEGÅNG OCH BENÄGENHETEN ATT FÖRA PROCESS	9
2.2 RÄTTEGÅNGSKOSTNAD	9
3 ASSOCIATIONSRÄTTSLIGA ASPEKTER	12
3.1 ANSVARSBEGRÄNSNING	12
3.2 ANSVARSGENOMBROTT.....	13
3.2.1 Införandet av en genombrottsregel i svensk rätt	14
3.2.2 En generell genombrottsregel med stöd i praxis	15
3.2.3 Alternativa synsätt	16
3.2.4 Kretsen av ansvariga samt distinktionen frivilliga/ofrivilliga borgenärer	17
4 PRAXIS	19
4.1 NJA 2006 s. 420	19
4.1.3 Analyser i doktrin	20
4.2 NJA 2014 s. 877	21
4.2.1 Bakgrund	21
4.2.2 Bedömningen i detta fall	21
4.2.3 Analyser i doktrin	22
5 ANALYS OCH SLUTSATSER	24
5.1 RÄTTSLIG GRUND.....	24
5.2 VAR GÅR GRÄNSEN?	25
5.3 SLUTSATS	27
6 AVSLUTNING	28
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	31

Summary

In civil proceedings, the losing party accounts for legal expenses. In case a company holds a suit, the company primarily accounts for legal expenses. The principle aims to discourage claims that have a lack of legal ground. This thesis investigates the possibilities to avoid responsibility for legal expenses by the use of a wholly owned yet less financially strong company, in order to cut one's losses in otherwise excessively risky legal proceedings.

In December 2014 the Swedish Supreme Court ruled two shareholders personally and jointly liable to account for their wholly owned subsidiaries' obligation to pay its counterparts' legal expenses. On what legal ground did this decision stand and are there any possibilities to avoid legal costs by a similar arrangement in the future?

The right to trial does not depend on one's financial status; even a poor company has the right to claim its rights. The right to trial has been granted a stronger position than the defendant's legal protection. This circumstance may be used by placing a suit in the hand of an undercapitalized company. In case of dismissal the company can declare itself bankrupt, thus unable to pay its legal expenses. In this case, the Swedish Supreme Court considers a piercing of the corporate veil to be motivated. The decisive factor is whether a deliberate circumvention of the principle of distribution of legal expenses has occurred. A movement of the suit to another legal entity with the sole purpose of avoiding legal expenses characterizes the circumvention. Such action means that all the risks associated with the proceeding are passed on to the other party. From an economic perspective, a piercing of the corporate veil is justified in this case. It implies that the purpose of 18 kap. 1 § RB is maintained while the benefits that follow 1 kap. 3 § ABL are not limited.

Sammanfattning

I tvistemål ska tappande part svara för uppkomna rättegångskostnader. I de fall ett aktiebolag för process är det som utgångspunkt aktiebolaget som vid ett ogillande av talan ska ersätta sin motparts rättegångskostnader. Principens ändamål kan beskrivas som handlingsdirigerande, då den primärt syftar till att avskräcka från obefogade anspråk. I arbetet redogörs för möjligheterna att utnyttja ett kapitalsvagt aktiebolag för att driva riskfyllda processer och på så vis kringgå detta ändamål.

Centralt för arbetet är NJA 2014 s. 877; ett avgörande där två aktieägare erlades att solidariskt svara för sitt helägda aktiebolags rättegångskostnader. På vilken rättslig grund sker detta och var går gränsen för när man i framtiden kan ålägga aktieägare ett sådant ansvar?

Utgångspunkten i svensk rätt är att även kapitalsvaga aktiebolag har en rätt att föra talan. Något krav på viss likviditet eller att ställa säkerhet för eventuella rättegångskostnader finns inte. Konsekvensen blir att det inte finns någon garanti för svaranden att få sina rättegångskostnader ersatta. Rätten till rättegång har således tillmätts en starkare ställning än svarandes rättsskydd. Detta faktum kan utnyttjas genom att talan förs i ett processbolag med begränsade medel. Vid tillfälle av förlust försätts bolaget i konkurs och är således oförmöget att ersätta uppkomna rättegångskostnader. Genom NJA 2014 s. 877 har det fastslagits att ett sådant tillvägagångssätt kan motivera ansvarsgenombrott gentemot bolagets aktieägare. Avgörande är om ett avsiktligt kringgående av 18 kap. 1 § RB ägt rum. Kringgåendet kännetecknas av att talan förflyttas till ett kapitalsvagt aktiebolag uteslutande i syfte att undvika rättegångskostnader. Ett agerande av denna karaktär medför att samtliga ekonomiska risker med processen övervältras på motparten. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är ansvarsgenombrott i förevarande fall motiverat. Genombrottet medför att ändamålen med 18 kap. 1 § RB upprätthålls, samtidigt som de fördelar som följer av 1 kap. 3 § ABL i aktuellt avseende inte begränsas.

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
KonkL	Konkurslag (1987:672)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv avdelning I
NJA II	Nytt Juridiskt Arkiv avdelning II
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:749)
RH	Rättsfall från Hovrätten
SOU	Statens offentliga utredningar
TR	Tingsrätten

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Att föra processer i bolag för att på så sätt skydda sig mot ett eventuellt rättegångskostnadsansvar är inget nytt fenomen i svensk rätt. Företeelsen aktualiserar en intressekonflikt mellan aktiebolagsformens kanske främsta kännetecken, att öka incitamenten för risktagande, och RBs regler om rättegångskostnadsansvar, vilka syftar till att motverka överdrivet riskfylld processföring. I de fall aktiebolagsformen används som medel för att driva processer, genom så kallade processbolag, uppstår en konflikt mellan dessa principers ändamål. 1 kap. 3 § ABL manar till risktagande medan 18 kap. RB söker avskräcka från detsamma. Problematiken är uppenbar. Frågan har nyligen behandlats i ett avgörande från HD med utgången att två aktieägare erlades att solidariskt svara för sitt helägda bolags rättegångskostnader.¹ Det är mot bakgrund av detta som uppsatsen är skriven.

1.2 Syfte, frågeställning och avgränsning

Följande framställning avser att undersöka vilka möjligheter det i svensk rätt finns att undgå rättegångskostnadsansvar genom att driva processer i aktiebolag.

Syftet med framställningen kan preciseras i två frågeställningar:

- *På vilken rättslig grund* kan aktieägare göras ansvariga för ett aktiebolags förpliktelse att, i egenskap av tappande part i en process, ersätta sin motparts rättegångskostnader?
- *Var går gränsen* för när aktieägare kan göras ansvariga för ett aktiebolags förpliktelse att, i egenskap av tappande part i en process, ersätta sin motparts rättegångskostnader?

Framställningen tangerar en väldigt stor fråga, nämligen den rörande förekomsten av institutet ansvarsgenombrott i svensk rätt. Således är en avgränsning på sin plats. Den omfattande doktrin som finns berörande *äldre*

---

¹ NJA 2014 s. 877.

*praxis*², och hur man i denna praxis kan finna stöd för förekomsten av ansvarsgenombrott, berörs endast i begränsad omfattning.³ Konkursrättsliga aspekter behandlas inte i uppsatsen. Dessa skulle tynga ner kärnfrågan och enligt mig inte bidra ytterligare till att uppnå uppsatsens syfte.

1.3 Metod och teori

För att klarlägga möjligheterna att undgå rättegångskostnadsansvar genom att föra process i aktiebolag har rättskällorna bearbetats i syfte att fastställa gällande rätt. I arbetets senare del analyseras rättsläget. Metoden som använts kan därför beskrivas som *rättsdogmatisk*.⁴ Övervägande del av framställningen syftar till att beskriva rättsläget så som det är, varvid arbetet kan beskrivas som en *de-lege-lata-utredning*. I avsnitt 6 förs dock kortare *de-lege-ferenda-argumentation*.⁵

Vid tillämpning av en rättsdogmatisk metod är *rättskällevärdet* av central betydelse.⁶ Uppsatsen är systematiserad utifrån källornas inbördes ställning. Lagstiftningen på området presenteras inledningsvis tillsammans med de ändamål som därtill följer ur förarbetena. Vidare belyses de fall där lagstiftningen inte ger ett fullständigt svar, företrädesvis genom hänvisning till praxis. Som visas är innebörden av denna praxis inte alltid självklar och doktrin har därför använts som hjälpmedel för att analysera och förstå.

I avsnitt 4.2, där bedömningen i NJA 2014 s. 877 behandlas, används citat i förhållandevis stor utsträckning. Detta motiveras med den centrala roll avgörandet, och förståelsen av detsamma, har för framställningen. En exakt återgivning av HD:s domskäl i relevanta delar, och hur domen förstås i doktrin, är av stor vikt för att möjliggöra efterföljande analys av rättsläget.

Uppsatsens perspektiv kan beskrivas som *rättsekonomiskt* i bemärkelsen att framställningen ämnar till att undersöka hur effektivt 18 kap. 1 § RB upprätthåller de ändamål som regeln syftar till att främja; närmare bestämt

---

² Här åsyftas framförallt NJA 1935 s. 81, NJA 1947 s. 647 och NJA 1975 s. 45. Se vidare avsnitt 3.2.3.

³ Se vidare avsnitt 1.4.

⁴ Korling/Zamboni 2013 s. 21 ff; Sandgren 2005 s. 648 ff.

⁵ Korling/Zamboni 2013 s. 36.

⁶ Innebörden av begreppet är inte självklar (se Sandgren 2005 s. 651). I uppsatsen ses lag och praxis som självständiga, auktoritära rättskällor. En rad lagförarbeten på området har kritiserats i förhållandevis stor utsträckning varför deras auktoritet kan ifrågasättas (se t.ex. Nerep/Samuelsson 2013 avsnitt 1). Doktrin tillmäts i arbetet inte någon självständig auktoritet, utan har använts som ett verktyg för att bearbeta de övriga rättskällorna (Korling/Zamboni 2013 s. 29 ff).

om regleringen verkar tillräckligt avskräckande mot obefogade processer. Rättsekonomin utgör således ett verktyg för att genomföra en avvägning mellan de samhällsintressen som står bakom 18 kap. 1 § RB och de ändamål som motiverar den associationsrättsliga ansvarsbegränsningen i 1 kap. 3 § ABL.⁷ Uppsatsen behandlar två skilda rättsområden, processrätten och associationsrätten, och kan därför beskrivas som rättsområdesöverskridande.

1.4 Material

I avsaknad av specifika regleringar har NJA 2014 s. 877, i enlighet med rättskällehierarkin, tillmätts en central roll i framställningen. Det material som använts i övrigt kan delas in i tre huvudgrupper: processrättsligt, associationsrättsligt och rättsfallsanalyser.

Av det processrättsliga materialet har förarbeten använts i stor utsträckning. Utöver dessa framträder Ekelöfs *Rättegång III* (2006) som det verk med störst inflytande på uppsatsen. Boken kan tillmätas hög auktoritet.⁸

Den omfattande mängden associationsrättsligt material, tillsammans med den stora diskrepans som funnits, har medfört att allt material inte kunnat bearbetas i den mån som krävs för att återge det på ett rättvisande sätt. Fokus har placerats på nyskrivet material, med motiveringen att associationsrätten är ett dynamiskt område. Tilläggas kan även att auktoriteten i äldre doktrin kan ifrågasättas med hänvisning till NJA 2014 s. 877.⁹ Utöver NJA 2014 s. 877 har Nerep och Samuelssons kommentar till 1 kap. 3 § ABL (2013)¹⁰ haft stor inverkan på framställningen.

Beträffande den tredje kategorin, rättsfallsanalyser, är följande tre artiklar som centrala för uppsatsen: Lindskogs *En fattigmans rätt till rättegång* (2008), Sandströms *Ansvarsgenombrott och ABL – ett ordknappt prejudikat* (2015) och Adestams *Ansvarsgenombrott och aktieägares personliga ansvarsfrihet – en analys mot bakgrund av NJA 2014 s. 877*. Dessa

---

⁷ Korling/Zamboni 2013 s. 178 f.

⁸ Lehrberg 2014 s. 205.

⁹ I domskälen görs inga hänvisningar till doktrin.

¹⁰ En avvägning har gjorts mellan att använda deras tryckta variant (Nerep, Erik & Samuelsson, *Per, Aktiebolagslagen: en lagkommentar. D. 1, Kapitel 1-10*, 2:a uppl., Thomson Reuters Professional, Stockholm, 2009) eller den nu använda digitala varianten. Boken är från 2009 medan lexinokommentaren, vilken används i uppsatsen, är författad 2013. Jag anser att utvecklingen som skett på området motiverar mitt val.

artiklar har givits stort utrymme i arbetet trots att deras självständiga auktoritet som rättskälla, i egenskap av artiklar, kan ifrågasättas.¹¹ Motivet till detta är den auktoritet rättsfallen som analyseras, företrädesvis NJA 2014 s. 877, måste tillmätas. Förhållningssättet till artiklarna har varit kritiskt. De har använts som ett medel för att förstå och förklara utgången i målen, inte som uttryck för gällande rätt.

1.5 Forskningsläge

Problematiken med aktieägares ansvar för aktiebolags förpliktelser har under en längre tid diskuterats i doktrin. Området är väl bearbetat men rättsläget kan beskrivas som oklart. I och med HD:s avgörande NJA 2014 s. 877 och efterföljande analyser har en del frågetecken rätats ut. Sandström, Adestam och Andersson har sedan domen avkunnades presenterat sina synsätt på hur den ska förstås, men frågan om möjligheterna att i framtiden föra process i bolag tangeras endast av författarna. Aktieägares ansvar för aktiebolags skyldighet att, i egenskap av tappande part i en process, svara för sin motparts rättegångskostnader har framförallt berörts av Lindskog (2008). Jag ser mot bakgrund av NJA 2014 s. 877 en möjlighet att bygga vidare på Lindskogs resonemang i syfte att bringa ytterligare klarhet i rättsläget.

1.6 Disposition

Framställningen inleds med två övergripande avsnitt med varsin infallsvinkel till uppsatsens syfte: ett processrättsligt (avsnitt 2) och ett associationsrättsligt (avsnitt 3). I avsnitt 2 behandlas rätten till rättegång och det rättegångskostnadsansvar som följer av 18 kap. 1 § RB. I avsnitt 3 behandlas den ansvarsbegränsning som följer av 1 kap. 3 § ABL och i vilka fall aktieägare kan göras ansvariga för ett aktiebolags förpliktelser. I avsnitt 4 behandlas sedermera två stycken avgöranden med koppling till framställningens syfte. Det nyligen avkunnade målet NJA 2014 s. 877 är centralt för uppsatsen och ges följaktligen störst utrymme. I avsnitt 5 analyseras och preciseras den rättsliga grunden för aktieägaransvar i relevant avseende. Vidare

---

¹¹ Korling/Zamboni 2013 s. 27.

undersöks möjligheterna att i framtiden undvika rättegångskostnadsansvar genom att driva processer i aktiebolag. I avsnitt 6 följer några avslutande reflektioner av mer övergripande karaktär.

2 Processrättsliga aspekter

2.1 Rätten till rättegång och benägenheten att föra process

Genom lag (1994:1219) är EKMR en del av svensk rätt. I artikel 6 EKMR stadgas rätten till en rättvis rättegång, vilket innebär en *rätt att få sina civila rättigheter och skyldigheter prövade*. Artikel 6 fastslår primärt en rätt att tillträda domstol.¹² Detta är en grundprincip för en rättsstat; oberoende av förutsättningarna i det enskilda fallet föreligger en rätt att driva sin sak. Avsteg från denna princip kan endast ske i mycket speciella fall.¹³ Rätten att få sina civila rättigheter och skyldigheter prövade i domstol gäller även juridiska personer.¹⁴ Långt ifrån alla tvister tas dock till rättegång. Benägenheten att väcka talan beskrivs framförallt vara beroende av den förväntade utgången samt den potentiella ersättningen vid framgång med talan.¹⁵

2.2 Rättegångskostnad

Utgångspunkten för tvistemål följer av 18 kap. 1 § RB och innebär att tappande part ska svara för sin motparts rättegångskostnader.¹⁶ Processlagberedningen motiverar 18 kap. 1 § RB med att rättegångens syfte, att bereda rättskydd, endast ofullständigt skulle uppnås om vinnande part inte ersattes för de kostnader denna haft för att göra sin rätt gällande. Dessutom är regeln enligt beredningen ägnad att avhålla från obefogade anspråk.¹⁷

Rättegångsutredningen beskriver 18 kap. 1 § RB som en regel med handlingsdirigerande och reparativ funktion. Regeln menas vara *handlingsdirigerande* såtillvida att den avhåller från ogrundad processföring i och med att sådan kan bli kostsam. Dessutom beskrivs regeln främja berättigade rättssubjekts vilja att göra sin rätt gällande, eftersom dessa kommer att få sina kostnader ersatta. Utredningen påpekar dessutom att regeln medför en

---

¹² Warnling-Nerep 2010 s. 89 ff.

¹³ Principens starka ställning återspeglas i HD:s resonemang i NJA 1998 s. 278.

¹⁴ Warnling-Nerep 2010 s. 97.

¹⁵ Werin 1982 s. 395 f.

¹⁶ Vilka kostnader som avses med "rättegångskostnader" följer av 18 kap. RB. För en ingående redogörelse se Ekelöf 2006 s. 277 ff.

¹⁷ NJA II 1943 s. 227.

ökad vilja för gäldenärer att göra rätt för sig och därmed undvika såväl rättegång som rättegångskostnader. Vål inne i processen menar utredarna att bestämmelsen motverkar oriktiga eller obevisbara invändningar, sett till de kostnader dessa medför när motparten ska bemöta eller motbevisa dem.¹⁸ Vad som kan utgöra ett problem är de fall där kostnadsansvaret kraftigt understiger det omtvistades värde. I dessa fall har 18 kap. 1 § RB begränsad inverkan på parternas handlande, eftersom rättegångskostnaderna blir en bagatell i sammanhanget.¹⁹

Rättegångsutredningen beskriver även en *reparativ* funktion hos 18 kap. 1 § RB. Regeln ger käranden ett medel att på svarandens bekostnad tvinga fram en prestation, i de fall denne vägrar att prestera.²⁰ Grupptalanutredningen beskriver det som att full ersättning ska utgå till den som blivit utsatt för en kränkande handling. Detta anses inte vara tillgodosett om den kränkte behövt ådra sig kostnader för att driva igenom sitt anspråk.²¹

Ekelöf belyser ytterligare en aspekt av 18 kap. 1 § RB. Han påpekar den *trygghet* som följer av bestämmelsen; trots att ett rättssubjekt blir indraget i en process kommer dess kostnader för processen, vid framgång, att ersättas. Han poängterar dock en för uppsatsen central problematik; någon skyldighet att ställa säkerhet för eventuella rättegångskostnader finns inte.²² Detta skapar som jag ser det ett problem. Det ger kapitalsvaga kärande incitament till stort risktagande grundat i vetskapen att man vid förlust inte kommer ha möjlighet att ersätta sin motparts rättegångskostnader. Samtidigt skapar det en otrygghet för potentiella svaranden vars rättsskydd inte kan anses vara fullständigt. I praxis har det fastslagits att det inte finns ”något allmänt krav på att den som är part i en rättegång skall ha förmåga att ersätta motpartens rättegångskostnader”.²³ Detta i sig är inget märkvärdigt. Om en medellös kärande skulle vara skyldig att ställa säkerhet för att anses processbehörig skulle han inte kunna väcka talan ens om befogade anspråk. Följden skulle bli att hans förhandlingsstyrka utanför rättegången fullständigt undergräv-

---

¹⁸ SOU 1982:26 s. 223.

¹⁹ SOU 1994:151 s. 385.

²⁰ SOU 1982:26 s. 223.

²¹ SOU 1994:151 s. 385.

²² Ekelöf 2006 s. 280- 282; Jag bortser här från lag (1980:307) om skyldighet för utländsk käranden att ställa säkerhet för rättegångskostnader.

²³ NJA 2000 s. 144 (s.147).

des.²⁴ Lagg samman det faktum att det saknas krav på förmåga att ersätta eventuella rättegångskostnader och det faktum att det saknas krav på att ställa säkerhet för sådana och slutsatsen är given; någon garanti för att få sina rättegångskostnader ersatta, då man dras in i en rättegång, finns inte. Hur väl ett rättssubjekt än försvarar sig, kan det omöjligen försvara sig mot sina egna rättegångskostnader. Rätten till rättegång har tillsynes ansetts viktigare än svarandens rättsskydd.

---

²⁴ Se dissidenternas mening i NJA 2006 s. 420 (s. 425).

3 Associationsrättsliga aspekter

3.1 Ansvarsbegränsning

I 1 kap. 3 § ABL stipuleras aktieägares frihet från personligt betalningsansvar för aktiebolagets förpliktelser, något som i förarbetena beskrivits som aktiebolagsformens främsta kännetecken. Regeln innebär att en rörelse kan drivas utan att dess aktieägare riskerar mer än den insats som ursprungligen investerats, samt eventuellt tillskjutet kapital.²⁵ Nerep och Samuelsson beskriver det som att aktieägaren inte identifieras med aktiebolaget i obligationsrättslig mening.²⁶ Det är i denna betydelse jag förstår begreppet *ansvarsbegränsning* och således kommer att använda det i uppsatsen.

Fördelarna med en associationsrättslig ansvarsbegränsning är många. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv har Easterbrook och Fischel konkretiserat fördelarna i sex punkter: det minskar behovet av att övervaka bolagets funktionärer, det minskar kostnaden för att övervaka övriga aktieägare, det ger företagsledningen incitament till att styra bolaget ändamålsenligt, det medför bättre förutsättningar för en rättvisande marknadsvärdering av bolaget, det möjliggör effektivare riskspridning och slutligen så underlättar det optimala investeringsbeslut.²⁷

Ansvarsbegränsningen, och de fördelar som följer därav, beskrivs som en huvudanledning till att aktiebolagsformen kommit att bli den dominerande associationsformen i näringsverksamhet av större omfattning. En sådan begränsning möjliggör kapitalinvesteringar i mer riskfyllda företagsinitiativ, vilket är att anse som åtråvärt i förhållande till näringslivets utveckling.²⁸

---

²⁵ SOU 2001:1 s. 279; prop. 2004/05:85 s. 196.

²⁶ Nerep/Samuelsson 2013 avsnitt 1.

²⁷ Easterbrook/Fischel 1991 s. 41 ff.

²⁸ Prop. 2004/05:85 s. 207.

3.2 Ansvarsgenombrott

Vad som intresserar, och som diskuterats flitigt i doktrin, är när avsteg från en så pass väletablerad, välmotiverad och central rättsnorm som 1 kap. 3 § ABL kan tillåtas. Närmare bestämt när det begränsade personliga ansvaret i ABL kan frångås och aktieägarna åläggas personligt ansvar för bolagets förpliktelser. Ett samlingsbegrepp för denna företeelse är *ansvarsgenombrott*. Förståelsen av begreppet är inte självklar. Det finns såväl inom som utom ABL en rad bestämmelser som ålägger aktieägare ett personligt betalningsansvar för ett aktiebolags förpliktelser.²⁹ Inom doktrin har dessa lagstadgade fall, företrädesvis av Nerep och Samuelsson, ansetts rymmas inom begreppet ansvarsgenombrott.³⁰ Ett annat synsätt är att begreppet endast omfattar de icke lagreglerade fallen av aktieägaransvar.³¹ Det är på det senare sättet jag förstår och kommer att använda begreppet, med motiveringen att det är så vår högsta dömande instans använder det.³²

Att domstolar världen över ibland låter borgenärer gå bakom bolagets tillgångar, och nå aktieägarnas personliga tillgångar, är ingen nyhet.³³ Att så även sker i Sverige finns det en rad exempel på i praxis. Meningarna går dock isär ifråga om på vilka grunder det sker.³⁴

På ett generellt plan kan möjligheten att göra aktieägare ansvariga för ett aktiebolags förpliktelser motiveras med att det balanserar upp de fördelar och nackdelar som följer av en associationsrättslig ansvarsbegränsning. Easterbrook och Fischel menar att domstolar är mer benägna att tillåta ansvarsgenombrott i de fall aktieägarnas begränsade ansvar tillhandahåller minimala fördelar, samtidigt som sannolikheten att ett aktiebolag ska engagera sig i omotiverat högt risktagande är stor. De belyser fyra faktorer som inverkar på när en sådan situation tenderar att uppstå: privata aktiebolag, koncernförhållanden, utomobligatoriska förhållanden samt underkapitalisering.³⁵

---

²⁹ jmf t.ex. 2 kap. 25-27 §§, 17 kap. 5-6 §§, 25 kap. 13-20 §§, 29 kap. ABL, 4 kap. KonKL mm.

³⁰ Nerep/Samuelsson 2013 avsnitt 2.

³¹ Sandström 2015a s. 349 ff.

³² NJA 2014 s. 877 p. 7.

³³ Easterbrook/Fischel 1991 s. 54.

³⁴ Jmf t.ex. NJA 1935 s. 81, NJA 1947 s. 647, NJA 1975 s. 45 och NJA 2014 s. 877.

³⁵ Easterbrook & Fischel 1991 s. 54 ff.

Svensk rätt har ett väl utvecklat kapitalskydd, vilket i stor utsträckning tillgodoser intresseavvägningen mellan det önskvärda risktagandet och bolagsborgenärernas skyddsbehov.³⁶ I de fall borgenärerna inte kan anses tillräckligt skyddade av kapitalskyddet har det inom rättsvetenskapen diskuterats om en *generell regel* om ansvarsgenombrott ska införas (avsnitt 3.2.1), om en sådan redan utvecklats i praxis (avsnitt 3.2.2) eller om de fall där aktieägare i praxis gjorts ansvariga för aktiebolags förpliktelser kan ges andra förklaringar (avsnitt 3.2.3).

3.2.1 Införandet av en genombrottsregel i svensk rätt

Att införa en uttrycklig regel om ansvarsgenombrott föreslogs redan på 80-talet av Betalningsansvarskommittén i betänkandet Ansvarsgenombrott m.m.³⁷ Efter skarp kritik av framförallt lagrådet ledde dock inte utredningen till något lagförslag.³⁸

Istället fick en ny kommitté, Aktiebolagskommittén, i uppdrag att på nytt utreda frågan om ansvarsgenombrott.³⁹ Aktiebolagskommittén kom fram till att behovet av en generell ansvarsgenombrottsregel inte fanns, framförallt med tanke på den problematik som en sådan regel skulle aktualisera ur rättssäkerhetssynpunkt.⁴⁰ Dessutom framhöll regeringen i efterföljande proposition att en sådan regel skulle riskera att äventyra aktiebolagsformens användbarhet och attraktivitet. Regeringen beslutade att inte införa några regler om ansvarsgenombrott, men lämnade det öppet för domstolarna att tillämpa och vidareutveckla de principer som vuxit fram i praxis beträffande ansvarsgenombrott.⁴¹ HD har tolkat detta uttalande som att det *närmast tar sikte på* ansvar till följd av allmänt tillämpliga civilrättsliga principer.⁴²

---

³⁶ Se t.ex. 1 kap. 4 §, 17 kap. och 25 kap. ABL.

³⁷ SOU 1987:59.

³⁸ Prop. 1990/91:198 s. 42 ff.

³⁹ Dir 1991:89.

⁴⁰ SOU 2001:1 s. 289.

⁴¹ Prop. 2004/05:85 s. 207-208.

⁴² NJA 2014 s. 877 p. 9.

3.2.2 En generell genombrottsregel med stöd i praxis

Förekomsten av aktieägaransvar i praxis, trots avsaknad av en lagstadgad regel om ansvarsgenombrott, har behandlats ingående i såväl utredningar som doktrin. Ett klassiskt sätt att förklara avsteg från 1 kap. 3 § ABL har varit att hänvisa till vad som kan beskrivas som *en oskriven associationsrättslig genombrottsregel*.⁴³ Ett talande exempel är utredningen Aktiekapital i privata aktiebolag. Utredaren beskriver att det i praxis gjorts avsteg från 1 kap. 3 § ABL när denna princip ansetts leda till orimliga konsekvenser. Vidare konstaterar utredaren att någon klar definition av ansvarsgenombrott inte givits.⁴⁴ Dock beskrivs praxis såväl som doktrin ge stöd för följande.

[A]nsvarsgenombrott kan komma i fråga i sådana fall där ett begränsat antal delägare driver en verksamhet som är osjälvständig i förhållande till delägarnas egen verksamhet (osjälvständighetsrekvisit), där delägare på ett stötande sätt använt bolagsformen för att minimera sin egen ersättningskyldighet (otillbörlighetsrekvisit) och där bolaget utrustats med uppenbart otillräckligt kapitalunderlag (underkapitaliseringsrekvisit).⁴⁵

Sandström utvecklar ett liknande synsätt och menar att ”förutom ägarnyttan, underkapitaliseringen och att verksamheten är osjälvständig krävs [...] att aktieägaren på ett eller annat illojalt eller otillbörligt vis missbrukat aktiebolagsformen”.⁴⁶

Nerep och Samuelsson ställer sig kritiska till detta synsätt. Författarna anser att det saknas stöd för att, med hänvisning till äldre praxis, ställa upp rekvisit för en oskriven associationsrättslig genombrottsregel. De menar att denna praxis endast har vaga konturer.⁴⁷ Svensson⁴⁸ ställer sig också kritisk till att det i praxis finns stöd för en generell genombrottsregel av nämnda slag.⁴⁹

---

⁴³ För exempel på sådana tillvägagångssätt se Andersson 2010 s. 287 ff; Rodhe 1984 s. 487. I NJA 2014 s. 877 nämns detta som *möjlig* förklaring till ansvarsgenombrott. Se vidare avsnitt 4.2.

⁴⁴ SOU 2008:49 s. 55.

⁴⁵ SOU 2008:49 s. 55.

⁴⁶ Sandström 2015a s. 350.

⁴⁷ Nerep/Samuelsson 2013 avsnitt 2.

⁴⁸ Författaren har bytt efternamn till Adestam.

⁴⁹ Svensson 2010 s. 267 f.

3.2.3 Alternativa synsätt

Som berörts i föregående avsnitt finns det i doktrin, utöver den ovan anförda hänvisningen till en oskriven associationsrättslig genombrottsregel, en rad andra synsätt på de av fall av aktieägaransvar som förekommit i äldre praxis. Frågan är mycket omfattande och komplex varför den, som nämnts i avsnitt 1.2, endast kommer behandlas kort och generellt.

Avgörandet NJA 1947 s. 647 är ett exempel på när aktieägare gjorts ansvariga för sitt aktiebolags förpliktelser med grund i *allmänna skadeståndsrättsliga principer*.⁵⁰ Kortfattat kan principen som följer av fallet sammanfattas med att den som, utanför ett kontraktsförhållande, drabbas av en skada till följd av en bolagsåtgärd ska kunna vända sig till bolagets aktieägare för att utkräva ersättning.⁵¹

NJA 1935 s. 81 och NJA 1975 s. 45 är två fall där aktieägare gjorts ansvariga för aktiebolags förpliktelser med grund i att ett *partsförhållande* ansetts föreligga gentemot aktieägarna.⁵² Sandström förklarar kortfattat innebörden av dessa två avgöranden med att den förpliktelse som ett aktiebolag får till följd av en bolagstransaktion förs över på aktieägaren, i de fall där denne kan anses som den *reella huvudmannen*.⁵³ Vad för rättsnormer som grundar sådana partsförhållanden förefaller oklart. Nerep och Samuelsson menar att oavsett om dessa rättsnormer kan anses existera eller ej, går det inte att definiera deras närmare innebörd.⁵⁴

I NJA 2014 s. 877 tillägger HD att även i andra *särskilt kvalificerade fall* kan ansvarsgenombrott komma ifråga. Sandström presenterar två olika tolkningsalternativ av begreppet. Det första alternativet innebär att HD avser en rad civilrättsliga regelkomplex som utpekar de reellt ansvariga, varvid partsförhållande och allmänna skadeståndsrättsliga principer snarast kan ses som exemplifieringar. Det andra tolkningsalternativet är enligt Sandström att HD med särskilt kvalificerade fall avser några av de kriterier som tradit-

---

⁵⁰ NJA 2014 s. 877 p. 9.

⁵¹ Sandström 2015b avsnitt 3.

⁵² NJA 2014 s. 877 p. 9.

⁵³ Sandström 2015b avsnitt 3.

⁵⁴ Nerep/Samuelsson 2013 avsnitt 3.2.8. Det talas om bulvanskap, ansvarsgenombrott och kommissionärsbolag som olika exempel. Den närmare innebörden av dessa identifikationsregler ryms inte inom uppsatsen. För en genomgång av området och en kritisk analys av de förklaringsmodeller som presenterats i doktrin se Svensson 2010.

ionellt ansetts stipulera en oskriven associationsrättslig genombrottsregel.⁵⁵ Med viss tveksamhet ansluter sig Sandström till det första tolkningsalternativet. Han påpekar dock att ett en sådan tolkning skulle medföra att begreppet ansvarsgenombrott, med avseende på en oskriven associationsrättslig genombrottsregel, inte är att anse som gällande rätt.⁵⁶ Även Adestam anser att detta går att utläsa ur avgörandet.⁵⁷ Andersson har ett något annorlunda synsätt. Han menar att ett exkluderande av de klassiska rekvisiten inte nödvändigtvis följer av avgörandet. Han anser snarare att domen öppnar upp för olika argumentationsvägar i fråga om att göra aktieägare ansvariga för bolags förpliktelser.⁵⁸

3.2.4 Kretsen av ansvariga samt distinktionen frivilliga/ofrivilliga borgenärer

Oaktat den diskrepans som föreligger i förståelsen av ansvarsgenombrottsinstitutet kan följande konstateras. Ansvarsgenombrott kommer framförallt ifråga i bolag med *en eller ett fåtal delägare*. Utöver detta krävs någon form av *dominerande inflytande* vilket används av aktieägarna på ett sådant sätt att bolaget ej kan fullgöra sina förpliktelser, varvid ett anspråk mot bolagets aktieägare att fullgöra ifrågavarande förpliktelse aktualiseras. Slutsatsen blir att i bolag med spritt ägande torde aktieägare endast kunna göras ansvariga då en eller flera av delägarna har dominerande inflytande, medan det är lättare för borgenärer att nå aktieägarnas tillgångar i bolag med en eller ett fåtal delägare.⁵⁹

En distinktion mellan *ofrivilliga och frivilliga borgenärer* är också nödvändig.⁶⁰ Vad som åsyftas är skillnaden mellan dels de som frivilligt ingått förbindelse, t.ex. genom avtal, med ett bolag och dels de som har en fordran mot bolaget med grund i ett utomobligatoriskt förhållande, t.ex. rätten till ersättning för rättegångskostnader. HD har tidigare, i en skiljaktig mening, uttryckt att förhållningssättet till ansvarsgenombrott bör vara re-

---

⁵⁵ jmf avsnitt 3.2.2.

⁵⁶ Sandström 2015b.

⁵⁷ Adestam 2015 s. 19 f.

⁵⁸ Andersson 2014.

⁵⁹ Nerep/Samuelsson 2013 avsnitt 3.2.5.

⁶⁰ NJA 2014 s. 877 p. 10; Andersson 2010 s. 55.

striktivt då borgenären kunnat avstå från att ge sig i lag med gäldenären.⁶¹ Det skyddsbehov som ofrivilliga borgenärer innehar motiverar i vissa fall, i enlighet med vad som uttalas i NJA 2014 s. 877, ett ansvarsgenombrott. Hänsyn ska då fästas vid *vad för slags fordring* det rör sig om och *ändamålet* bakom den rättsregel som fordringen vilar på. I inomobligatoriska förhållanden medför faktisk vetskap om motpartens ekonomiska förhållanden, enligt Sandström, att ansvarsgenombrott är uteslutet. Däremot skulle god tro angående motparts ekonomiska förhållanden, enligt honom, medföra att ett genombrott kan aktualiseras även i ett inomobligatoriskt förhållande.⁶²

---

⁶¹ NJA 2006 s. 420 (s. 425).

⁶² Sandström 2015a s. 350.

4 Praxis

Problematiken med i vilka fall en aktieägare kan komma att bli ansvarig för ett aktiebolags förpliktelse att ersätta sin motparts rättegångskostnader har inte behandlats i någon större utsträckning i praxis. Nedan kommer två för uppsatsen relevanta avgöranden att behandlas. I båda fallen aktualiseras förhållandet mellan 18 kap. 1§ RB och 1 kap. 3 § ABL. Det första är NJA 2006 s. 420 där frågan egentligen inte rör aktieägarers, utan konkursförvaltare, ansvar. Problematiken belyses dock i den skiljaktiga meningen.⁶³ Det andra är det för uppsatsen centrala NJA 2014 s. 877.

4.1 NJA 2006 s. 420

I för uppsatsen relevanta avseenden kan NJA 2006 s. 420 sammanfattas med att en konkursförvaltare till fyra bolagskonkurser, med staten som ensam borgenär i samtliga, väckte talan om bristtäckning mot A, B och C. Konkursbona hade inte några egentliga tillgångar. Staten gick i borgen för konkursbonas rättegångskostnader med en begränsning om 300 000 kr. Efter att ha förlorat i HovR erlades konkursbona att ersätta motparternas rättegångskostnader. Staten fullgjorde sitt åtagande men för överskjutande del utgick inte någon ersättning. A, B och C väckte därför talan mot konkursförvaltare om ersättning för resterande del. Talan ogillades.

Två av HD:s fem justitieråd var skiljaktiga i fråga om motiveringen. Dissidenterna lyfte en för uppsatsen intressant fråga, nämligen den om ansvar för den *bakomliggande intressenten* - staten. De konstaterade att A, B och C är ofrivilliga borgenärer, att staten haft ett bakomliggande intresse av processen i egenskap av ensam aktieägare och att staten dessutom haft bestämmande inflytande över den verksamhet som drivit processen. De skiljaktiga menade därför att ett ansvarsgenombrott möjligen skulle kunna aktualiseras, men att det i förevarande fall inte gjorts något sådant anspråk.

---

⁶³ Påpekas ska att en skiljaktig mening inte utgör någon auktoritär rättskälla (Lehrberg 2014 s. 189). Rättsfallet används som utgångspunkt för att visa att högsta domstolen behandlat ifrågasvarande problematik.

4.1.1 Analyser i doktrin

I egenskap av ombud i NJA 2006 s. 420, och med utgångspunkt i dissidenternas resonemang om ansvar för den bakomliggande intressenten, presenterar Lindskog vad han benämner som *processtorpederi*. Process driven av den som från början ägt processen aktualisera, enligt honom, inte något ansvar för aktieägarna. Ansvar för den bakomliggande intressenten bedöms bli aktuellt endast i de fall där den ursprunglige processägaren sätter in ett bolag mellan sig och sin motpart, för att på så sätt minimera sina risker med rättegången. Ett bolag som bildas för att driva en rättegång förväntas, enligt författaren, ha kapital som möjliggör betalning av alla till rättegången kopplade kostnader, om dessa rimligen kunnat förutspås vid bolagsbildningen.⁶⁴

[O]m ett processföremål placeras hos ett aktiebolag som inte har resurser tillräckliga för att kunna möta det rättegångskostnadsansvar som rimligen kan förväntas i händelse av förlust, handlar det om ett illojalt och otillbörligt förhållningssätt. Bolaget används då som *processtorped* [min kursivering]. I det läget bör ett ansvar för aktieägarna såsom de verkliga intressenterna kunna föreligga.⁶⁵

Enligt Lindskog är det inte underkapitaliseringen i sig som medför att aktieägarna kan göras ansvariga, utan det faktum att aktieägarna utnyttjar underkapitaliseringen på ett otillbörligt sätt. Avgörande är enligt honom om processföremålet omdisponerats i syfte att otillbörligen undgå ett ansvar för rättegångskostnader. Aktieägaransvar förutsätter vidare, enligt Lindskog, att omdisponering medfört ett obalanserat förhållande mellan riskerna med processen och möjligheterna att ta del av ett eventuellt positivt utfall av densamma. Han påpekar dock att något stöd för detta synsätt inte går att finna i NJA 2006 s. 420. Ur fallet går enligt honom endast att utläsa att ansvar för andra än processsubjektet kan komma ifråga i särskilda fall. Lindskog anser att frågan om när ett sådant ansvar kan aktualiseras står obesvarad, varvid han välkomnar vidare diskussion.⁶⁶ Som sagts i avsnitt 1.5 är det denna diskussion som åter aktualiseras till följd av NJA 2014 s. 877.⁶⁷

---

⁶⁴ Lindskog 2008 s. 337 ff.

⁶⁵ Lindskog 2008 s. 339.

⁶⁶ Lindskog 2008 s. 342 f.

⁶⁷ Se vidare avsnitt 5.2.

4.2 NJA 2014 s. 877

4.2.1 Bakgrund

NJA 2014 s. 877 kan sammanfattas med att två privatpersoner, Y och X, var ägare till varsin koncern som med hjälp av revisionsbyrån A genomfört avancerad skatteplanering. Skatteavdragen i respektive koncern underkändes vilket föranledde att samtliga bolag försattes i konkurs. Konkursbona väckte en skadeståndstalan mot A. Y och X förvärvade i samband med detta lagerbolaget B och överlät på B den av konkursbona väckta talan. Ingen annan verksamhet bedrevs i B än processen mot A. Skadeståndstalan ogillades varvid B erlades att svara för A:s rättegångskostnader, i samband med detta försattes B i konkurs. Eftersom A ej fick ut någon ersättning för sina rättegångskostnader från B väcktes talan mot X och Y, i egenskap av aktieägare i B, grundat på bl.a. ”principen om ansvarsgenombrott”.

4.2.2 Bedömningen i detta fall

TR:s och HovR:s förståelse av ansvarsgenombrottsinstitutet följer den praxis som landets underrätter utbildat på området.⁶⁸ Det hänvisas med varierad tydlighet till osjälvständighet, underkapitalisering och otillbörlighet. Såväl TR som HovR fann X och Y ansvariga med stöd i en oskriven associationsrättslig genombrottsregel.

HD har ett något annorlunda synsätt. Domstolen uttalar först något om svarandes skyddsbehov i egenskap av ofrivillig borgenär samt 18 kap. 1 § RB:s handlingsdirigerande ändamål.

Den som stäms till domstol kan i princip inte undandra sig att bli indragen i en rättegång. Svarandens skydd ligger främst i de regler om rätt till ersättning för rättegångskostnader som rättegångsbalken ger. Reglerna verkar också handlingsdirigerande genom att mot möjligheten till framgång i processen står risken för ett rättegångskostnadsansvar. Ju svagare talan är, desto större blir risken för ett sådant ansvar. Vid förlust blir dessutom kostnaden högre, ju mer vidlyftigt processen har drivits.

---

⁶⁸ jmf RH 2011:24 där frågan egentligen rörde ansvar för styrelseledamöter. Detta berodde mest troligt på att ägarstrukturen ej gick att utreda, varvid det antyds att ett ansvarsgenombrott hade aktualiserats för bolagets aktieägare i annat fall. Utgången av domen var att bolagets styrelseledamöter ålades att solidariskt svara för aktiebolagets rättegångskostnader enligt ”principerna för s.k. ansvarsgenombrott”.

Domstolen påpekar att B förvärvat processföremålet efter att tvisten uppstått, att B inte bedrivit någon annan verksamhet än processen mot A, att bolagets transaktioner uteslutande kan sammankopplas med processen och att inget kapital utöver de till processen hänförliga kostnaderna tillförts. Dessutom har någon plan hos B för att kunna ersätta eventuellt rättegångskostnadsansvar gentemot A inte funnits. HD:s slutsats blir således att:

[B] har utgjort ett medel för [X] och [Y] att kunna driva rättsprocessen avseende den förvärvade fordringen med en begränsad risk för negativa ekonomiska konsekvenser för egen del, men med bibehållen möjlighet att få del av de ekonomiska fördelarna vid en framgång i processen. Arrangemanget har således uteslutande syftat till att kringgå [min kursivering] rättegångsbalkens regler om ansvar för rättegångskostnader och därmed till att rubba det incitament och den balans som dessa regler avser att åstadkomma.

X och Y åläggs av HD att solidariskt svara för B:s rättegångskostnader.

4.2.3 Analyser i doktrin

Adestam är egentligen den enda som ur avgörandet söker abstrahera en generell tillämplig rättsregel om aktieägaransvar.

[A]ktieägare kan åläggas en förpliktelse som kan betecknas som ett ansvar för bolagets förpliktelser endast om aktiebolagets borgenär har ett särskilt skyddsbehov och en bedömning bl.a. mot bakgrund av den rättsnorm som givit upphov till aktiebolagets förpliktelse rättfärdigar att aktieägaren åläggs en sådan förpliktelse.⁶⁹

Till detta menar *Adestam* att det krävs en rättsnorm vars tillämpning medför att aktieägarna anses vara förpliktade gentemot aktiebolagets borgenär. I förevarande fall beskriver han tillämplig norm ha innebörden att den som vidtar åtgärder endast i syfte att kringgå 18 kap. 1 § RB, trots att man inte är part i rättegången, ådrar sig en förpliktelse att svara för de uppkomna rättegångskostnaderna.⁷⁰ *Adestams* slutsats är att HD genom avgörandet ” eliminerat möjligheten att undgå rättegångskostnadsansvar genom att driva pro-

---

⁶⁹ *Adestam* 2015 s. 25.

⁷⁰ *Adestam* 2015 s. 23.

cesser i juridiska personer enbart i syfte att kringgå reglerna om fördelning av rättegångskostnader”.⁷¹

Andersson förstår HD på ett annat sätt. Han anser att det inte ur domen går att utläsa någon singulär grund för det aktieägaransvar som fastslås.⁷² Han tar fasta på missbruket i fråga och preciserar vad han menar bör vara avgörande för om ett ansvarsgenombrott ska beviljas i aktuellt avseende.

Avgörande torde därmed vara, en kombinerad bedömning av det grundlösa i talan och det taktiska exploaterandet av den egna medellösheten, genom att överföra alla risker på motparten och således låta denna part – mer eller mindre utsiktslöst – betala för ett framtvingat svaromål.⁷³

---

⁷¹ Adestam 2015 s. 25.

⁷² Anderson 2014 avsnitt 2.

⁷³ Anderson 2014 avsnitt 3.

5 Analys och slutsatser

5.1 Rättslig grund

I avsnitt 1.2 preciserades följande fråga: *På vilken rättslig grund kan aktieägare göras ansvariga för ett aktiebolags förpliktelse att, i egenskap av tappande part i en process, ersätta sin motparts rättegångskostnader?*

Som visats förefaller det problematiskt att ålägga aktieägare ett sådant ansvar med stöd i lag. I praxis finns endast ett avgörande som direkt behandlar ovan preciserade frågeställning, NJA 2014 s. 877. Av domen följer att aktieägare kan göras ansvariga för ett aktiebolags förpliktelse att ersätta sin motparts rättegångskostnader, men på vilken rättslig grund? I en identisk situation skulle man i framtiden kunna hänvisa till avgörandet och med stöd av detta hävda aktieägaransvar, men svaret är inte helt tillfredställande.

I HD:s domskäl syns inte någon tillämpning av en oskriven associationsrättslig genombrottsregel till. Inte heller aktualiseras några skadeståndsrättsliga eller partsbindningsrelaterade spørsmål. Istället får den uppkomna situation beskrivas som ett särskilt kvalificerat fall.⁷⁴ Det särskilt kvalificerade förstår jag vara *kringgåendet av rättegångsbalkens regler om fördelning av rättegångskostnader*. Arrangemanget med processbolag omkullvärlter dessa reglers handlingsdirigerande ändamål samtidigt som motparten intar ett särskilt skyddsbehov i egenskap av ofrivillig borgenär. Konstruktionen övervältrar hela den ekonomiska risken med processen på svaranden, varför ett genombrott tillåts. Vilket stöd HD har för att frånga 1 kap. 3 § ABL är dock fortfarande oklart. Motiverar kringgående av rättsregler på ett generellt plan ett frångående av 1 kap. 3 § ABL eller gäller det endast kringgående av vissa utpekade regler, så som 18 kap. 1 § RB? Något svar går inte att utläsa ur avgörandet. Klart är att ändamålet bakom den regel som kringgås och skyddsbehovet hos den borgenär som drabbas är faktorer som spelar in. Utifrån ovan preciserad frågeställning kan konstateras att ett kringgående av 18 kap. 1 § RB medför en möjlighet till ansvars-genombrott.

---

⁷⁴ Jmf avsnitt 3.2.3.

5.2 Var går gränsen?

I avsnitt 1.2 preciserades följande fråga: *Var går gränsen för när aktieägare kan göras ansvariga för ett aktiebolags förpliktelse att, i egenskap av tappande part i en process, ersätta sin motparts rättegångskostnader?*

Som konstaterats förutsätter aktieägaransvar i aktuellt avseende att ett *kringgående* av 18 kap. 1 § RB är för handen. För framtida fall är det av intresse att förstå hur detta kringgående definieras. Först ska påpekas att ansvar för aktieägare förutsätter att bolaget har otillräckliga resurser. I annat fall hade bolaget ansvarat för rättegångskostnaderna. Aktieägarnas ansvar kan beskrivas som sekundärt till bolagets.

Andersson anser att avgörande för bedömningen av kringgåendet ska vara det *grundlösa i talan* och det taktiska exploaterandet av den egna medellösheten. Jag ser ett stort problem i att fästa avseende vid det grundlösa i talan. Hur avgörs graden av grundlöshet? Vid framgång med processen kommer problematiken aldrig att aktualiseras då det inte uppstår någon förpliktelse att svara för sin motparts rättegångskostnader. Vid ogillande av talan ställer jag mig frågande till hur graden av grundlöshet har betydelse. Processbolagsarrangemanget i sig utgör enligt min mening ett försök till kringgående, oaktat om talan helt saknar grund. De handlingsdirigerande ändamålen bakom 18 kap. 1 § RB sätts ur spel oberoende av om talan fullständigt saknar grund eller ej. Mer precist anser jag att ett kringgående sker även vid framgång i processen, med den skillnaden att någon förpliktelse inte aktualiseras.

I min mening är det *taktiska utnyttjandet av ett kapitalsvagt aktiebolag* ensamt avgörande för bedömningen om ett kringgående ägt rum. Detta taktiska utnyttjande kan definieras genom att (1) processföremålet omdisponeras, att (2) omdisponeringen genomförs uteslutande i syfte att undgå rättegångskostnadsansvar och att (3) omdisponeringen medför en obalanserad riskfördelning gentemot motparten. Tankarna känns igen från det Lindskog beskriver som processtorpederi. Jag anser att HD i NJA 2014 s. 877 tillämpar en regel snarlik den Lindskog presenterat.

(1) Kringgåendet som sker i NJA 2014 s. 877 består enligt mig av att man placerar ett bolag mellan sig och sin motpart för att driva en process ”med en begränsad risk för negativa ekonomiska konsekvenser för egen del, men med bibehållen möjlighet att få ta del av de ekonomiska fördelarna vid en framgång i processen”.⁷⁵ Ägs processföremålet från början sker inget kringgående; även ett kapitalsvagt bolag måste ha rätt att driva process. I dessa fall avser kapitalskyddsreglerna att ge eventuella borgenärer ett tillräckligt skydd. Som visats finns det inget krav på viss likviditet för att driva processer i svensk domstol och ett sådant krav skulle med största säkerhet strida mot rätten till rättegång. I de fall en omDispositionering sker utnyttjas dock, som ska visas, rätten till rättegång på ett olämpligt sätt.

(2) Av NJA 2014 s. 877 följer att arrangemanget *uteslutande* ska syfta till att kringgå rättegångsbalkens regler om fördelning av rättegångskostnaderna. HD:s resonemang med avseende på begreppet uteslutande är inte glasklart. Aspekter som det fästs avseende vid är att samtliga av B:s transaktioner kan kopplas till processen och det planmässiga handlandet som X och Y anses ha företagit. Pondera att X och Y sålt sin talan till B dels i syfte att kringgå RB:s regler om fördelning av rättegångskostnader, men även till följd av att X och Y inte haft råd att driva processen. Föreställ dig vidare att X och Y får ökad kapitalstyrka samtidigt som processen förloras och B ej förmår svara för rättegångskostnaderna. Har arrangemanget i detta fall uteslutande syftat till att kringgå RB:s regler om ansvar för rättegångskostnader? Det planmässiga handlandet hos ägarna är inte lika tydligt och det förefaller oklart om det är tillräckligt för att undkomma ett aktieägaransvar. Som jag ser det finns det för framtida processer ett argumentationsutrymme i fråga om huruvida ett arrangemang uteslutande syftat till att kringgå nämnda regler.

(3) Som visats avser 18 kap. 1 § RB att verka handlingsdirigerande så tillvida att grundlösa och obefogade anspråk hålls borta från rättssalarna. När processer drivs i aktiebolag med begränsade likvida medel sätts detta ändamål ur spel. Samtliga ekonomiska risker med processen vältras över på

---

⁷⁵ NJA 2014 s 877 p. 11.

motparten. I de fall ett rättssubjekt som egentligen förmår svara för uppkomna rättegångskostnader placerar processsubjektet i ett aktiebolag som inte förmår göra så, uppstår en olämplig riskfördelning. 18 kap. 1 § RB blir verkningslös ur ett handlingsdirigerande perspektiv; oberoende av målets utgång kommer inga kostnader till följd av processen att uppstå för processägaren. Samtidigt uppmanar 1 kap. 3 § ABL till risktagande. Benägenheten att driva process blir total då käranden har allt att vinna och inget att förlora. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är ansvarsgenombrott i förevarande fall motiverat. Genombrottet medför att ändamålen till 18 kap. 1 § RB upprätthålls, samtidigt som de fördelar som följer av 1 kap. 3 § ABL i aktuellt avseende inte begränsas. Obefogade anspråk hålls på så vis borta från rättsalarna samtidigt som svarandes rättskydd upprätthålls. Detta sker dessutom utan att investeringsbenägenheten i aktiebolag i allmänhet går förlorad.

5.3 Slutsats

Sammanfattningsvis kan konstateras att aktieägare kan göras ansvariga för ett aktiebolags förpliktelse att, i egenskap av tappande part i en process, ersätta sin motparts rättegångskostnader i de fall ett processbolag används uteslutande i syfte att kringgå 18 kap. 1 § RB. Kringgåendet definieras av att en omdisponering av ett processföremål skett i syfte att utnyttja ett kapitalsvagt aktiebolag. Möjligheterna att undgå rättegångskostnadsansvar genom att driva process i aktiebolag får ses som begränsade. I de fall processen drivs i aktiebolaget uteslutande i syfte att undkomma ett ansvar för eventuella rättegångskostnader är svaret givet; ansvarsgenombrott är möjligt. För de fall andra syften finns bakom omdisponeringen av processföremålet, eller användningen av processbolaget, framstår rättsläget som oklart. Här finns ett argumentationsutrymme för framtida arrangemang av liknande karaktär.

6 Avslutning

I denna avslutande del kommer två områden som tangerats i uppsatsen, men pga. utrymmesskäl inte kunnat behandlas mer ingående, att belysas. Syftet är att lyfta blicken och ge läsaren ett övergripande perspektiv på de större frågor som följer av framställningen. Båda frågorna förtjänar, enligt min mening, ett arbete i sig.

Ansvarsgenombrott har i NJA 2014 s. 877 tillämpats gentemot aktieägarna i ett processbolag. Utgången var väntad; företeelsen processbolag har varit tydligt oönskad. Oberoende av om arrangemanget angrips genom lagstiftning, genom tillämpning av en oskriven associationsrättslig genombrottsregel eller, som skett i NJA 2014 s. 877, genom tillämpning av en regel om kringgående av rättegångsbalkens regler, kommer det alltid att finnas en gråzon mellan kreativa och olagliga tillvägagångssätt. HD:s roll är i min mening att fånga upp och utpeka vissa förfaranden som otillåtna i takt med att kreativiteten i affärlivet ökar. Frågan som då uppstår är om detta utpekande bör ske genom praxis eller i lag? Ur rättssäkerhetssynpunkt kan argumenteras för att det är lämpligare att identifiera de områden där ansvarsgenombrott framstår som påkallat, t.ex. gällande processbolag, och på dessa områden formulera tydliga regler. Dilemmat med oklart stöd för att frånga 1 kap. 3 § ABL hade på så vis också undvikits. Ur förutsägbarhetssynpunkt är problematiken given; vilket tillvägagångssätt eller arrangemang är det som kommer att utpekats nästa gång?

Även frågan om HD:s roll ur ett maktdelningsperspektiv har tangerats i uppsatsen. Bör HD då chansen ges uppställa en mer generellt tillämplig och tydligare regel om ansvarsgenombrott? Jag anser att frågan ska besvaras nekande. Ovan beskrivet utpekande av specifikt oönskade arrangemang är enligt min mening lämpligare. Domstolens roll blir då att säkerställa att reglernas ändamål upprätthålls samt att korrigera de fall när lagtexten inte ger ett fullständigt svar. Inte att instifta nya regler. Detta får anses önskvärt ur demokratisk synvinkel.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Dir 1991:89. Tilläggsdirektiv till Aktiebolagskommittén (Ju 1990:08).

Prop. 1990/91:198. Regeringens proposition om vissa ändringar i aktiebolagslagen.

Prop. 2004/05:85. Ny aktiebolagslag.

SOU 1982:26. Översyn av rättegångsbalken I Processen i tingsrätt Del B
Motiv m.m.

SOU 1987:59. Ansvarsgenombrott m.m. Betänkande av betalningsansvarskommittén med förslag till ändringar av aktiebolagslagen.

SOU 1994:151. Grupprättegång Del A – Sammanfattning, lagtext och behovsanalys.

SOU 2001:1. Ny aktiebolagslag.

SOU 2008:49. Aktiekapital i privata aktiebolag.

Litteratur

Andersson, Jan, *Kapitalskyddet i aktiebolag: en lärobok*, 6:e uppl., Litteraturcompagniet, Uppsala, 2010.

Easterbrook, Frank H. & Fischel, Daniel R., *The Economic structure of corporate law*, Harvard Univ. Press, Cambridge, Mass., 1991.

Ekelöf, Per Olof, Bylund, Torleif & Edelstam, Henrik, *Rättegång. H. 3*, 7:e uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2006.

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1:a uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013.

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 7:e uppl., Iusté, Uppsala, 2014.

Lindskog, Stefan, Om fattig mans rätt till rättegång. Några synpunkter med anledning av NJA 2006 s. 420, I *Festskrift till Lars Heuman* s. 327–343, Jure Förlag, Stockholm, 2008.

Rohde, Knut, Moderbolags ansvar för dotterbolagsskulder, I *Festskrift till Jan Hellner*, s. 481- 499, P.A. Nordstedt & Söners förlag, Stockholm, 1984.

Sandström, Torsten, *Svensk aktiebolagsrätt*, 5:e uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015a.

Werin, Lars, *Ekonomi och rättssystem*, 2:a uppl., LiberFörlag, Stockholm, 1982.

Artiklar

Adestam, Johan, ”Ansvarsgenombrott och aktieägares personliga ansvarsfrihet – en analys mot bakgrund av NJA 2014 s. 877”, *Ny Juridik* nr 2, 2015, s. 7-25.

Sandgren, Claes, ”Är rättsdogmatiken dogmatisk?”, *Tidskrift for Rettsvitenskap* 4/5, 2005, s. 648–656.

Svensson, Johan, ”Betalningsansvar vid drivande av rörelse – ansvarsgenombrott?”, *Juridisk Publikation* nr 2, 2010, s. 235-269.

Warnling-Nerep, Wiweka, ”Juridiska personer som bärare av mänskliga rättigheter – ett möte mellan näringsrätt och förvaltningsrätt?”, *Juridisk Publikation* nr 1, 2010, s. 85-97.

Elektroniska källor

Andersson, Håkan (2014), *Ansvarsgenombrott – kvalificering vid processmissbruk*, www.infotorgjuridik.se, 2015-05-17.

Nerep, Erik & Samuelsson, Per (2013) *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 3 §*, Lexino, www.karnovgroup.se, 2015-05-17.

Sandström, Torsten (2015b), *Ansvarsgenombrott och ABL – ett ordknappt prejudikat*, www.infotorgjuridik.se, 2015-05-17.

Rättsfallsförteckning

Domar från Högsta Domstolen

NJA 1935 s. 81

NJA II 1943 s. 227

NJA 1947 s. 647

NJA 1975 s. 45

NJA 1998 s. 278

NJA 2000 s. 144

NJA 2006 s. 260

NJA 2014 s. 877

Domar från Hovrätten

RH 2011:24